

Jaume Dantí i Riu

APROXIMACIÓ AL VALLÈS DEL SEGLE XVIII⁽¹⁾

Ben a contracorrent del que succeix amb la historiografia catalana general coneixen molt més del Vallès dels segles XVI i XVII que del XVIII, i no pas per falta de fonts malgrat que les granollerines siguin escasses. Es per aquest motiu, i amb una certa recança perquè no disposem encara de suficient treball d'arxiu, que hom intenta aproximar-se a alguns aspectes d'aquella centúria a partir fonamentalment de la síntesi de la informació dispersa en la bibliografia⁽²⁾.

Les principals fonts emprades han estat les "Respuestas" al qüestionari cadastral de 1715^(2bis), publicat el 1934 dins la col·lecció de la "Biblioteca Granollerina"; el manuscrit dels informes fets per Francisco Zamora entre 1787 i 1790, de què malauradament no hi ha per la nostra comarca el qüestionari general⁽³⁾; les dades del censos de població publicades ja per J. Iglesias⁽⁴⁾; i els "Manuales" de comptes i els llibres d'Ordres de l'Ajuntament de Granollers⁽⁵⁾.

De la documentació utilitzada, la cadastral i els censos de població mereixen una fiabilitat molt relativa. La primera pel seu caràcter fiscal i la segona per la manca de precisió en la seva elaboració acostumen a donar resultats inferiors als reals⁽⁶⁾. Per tot això es fa indispensable que s'avenci en el treball als arxius parroquials i municipals de la comarca.

El punt de partença per poder establir els elements de persistència i de canvi ha de ser el de la segona meitat del segle XVII, tot i que la guerra de Successió de 1705 a 1714 i l'establiment de la nova monarquia borbònica marquessin una aturada als processos endegats en els decennis anteriors. La població de la comarca es recuperà clarament a partir de 1660 mentre es registrava un lleu redreçament econòmic manifestat amb certa substitució de conreus, el blat davalla i la vinya creix puntualment en algunes zones, amb l'augment del regadiu i la represa de l'activitat mercantil. La dècada de 1680 a 1690 fou altra cop de retrocés, però es tornà a la represa dels últims deu anys del segle que s'estrucaria amb la guerra.

Ens hem de plantejar, doncs, si l'expansió del segle XVIII arrenca dels trets apuntats en el període anterior i fins on incorpora elements nous; ¿com es manifesta l'accentuació de la diferenciació social en el camp vallesà?; la persistència de l'estructura senyorial i la inèrcia de l'administració municipal malgrat el major intervencionisme borbònic. A la fi, la principal qüestió pot ser ¿què es crea de nou i què persisteix després de la guerra de Successió?

ELS LIMITS DEL CREIXEMENT

L'expansió que a nivell general es registra a Catalunya a partir de 1720 també es va reflectir al Vallès encara que amb algunes característiques pròpies. Així, per exemple, el creixement de la població fou més curt i no s'arribà a doblar. Passà, segons els censos, de 16.500 habitants el 1718 a 22.500 el 1787 (Granollers tindria 1324 h. el 1718 i 1731 h. el 1787).

Pel que fa a la producció agrària sembla que al llarg del segle va augmentar l'extensió de terres conreades, alhora que s'assistia a una més gran diversificació de productes en part relacionada amb el major abast del regadiu a les valls del Mogent, del Congost i del Tenes, i eren freqüents les referències a molins. D'entre els productes que augmenten la producció hi ha sobretot el cànem, que a Granollers es multiplica per 5 entre principi i final de segle, amb una clara relació amb la manufactura i el comerç de la comarca. Malgrat l'increment global de la producció, sovint viles com Granollers havien de recórrer a la compra de productes bàsics fora de la població per poder cobrir el propi consum⁽⁷⁾.

La manufactura deuria tenir també un impuls, encara que molt més localitzat i, per tant, menor que al Vallès Occidental, amb alguna excepció si considerem el cas ja conegut de Castellterçol⁽⁸⁾. Destacaven pel nombre d'artesans Cardedeu, Sant Feliu de Codines, Granollers, La Garriga i Sant Celoni, que van notar el major creixement a la segona meitat del segle (Granollers va passar de 2 telers de llana el 1760 a 11 el 1791).

El predomini de la població pagesa a la comarca fa que les transformacions socials més significati-

(1) El contingut d'aquest text fou desenvolupat a la conferència pronunciada dins el "Curs d'Història del Vallès. Darreres oportunitats" (Museu de Granollers, abril-juny 1991). Les dimensions de l'article han obligat, però, a sintetitzar la major part d'aspectes i a referir-nos més en concret a l'apartat de l'activitat comercial.

(2) Sobretot cal comptar amb les oportunitats fetes per P. Vilari a *Catalunya dins l'Espanya moderna*, vol. III i IV, Barcelona, 1966. També amb alguns estudis locals com els de Barcelona, 1953-1954; Baulbes i Cortal, J., "Del decret de Nova Planta al 1850", a *Estudis de Granollers i del Vallès Oriental*, 1, Granollers, 1986, pàg. 59-64.

(2bis) *Respuestas a unas preguntas a las cuales deven satisfacer de Comun y Particular del término y Villa de Granollers*, Obispa de Barcelona, "Biblioteca Granollerina", vol. III, Granollers, 1934.

(3) Biblioteca del Real Palacio (Madrid), Francisco Zamora, "Descripción del Corregimiento de Mataró", Ms. 1678-II. "Preguntas sobre caminos principales del Corregimiento de Mataró", Ms. 2450-II.

(4) Iglesias, J., *Estadísticas de población de Catalunya al primer vicenari del segle XVIII*, Barcelona, 1969-70, 2 vols.

(5) A.M.G. *Manuales 1774-1777, 1784-1787, C. 19. Manual 1793-1797, C. 21. Llibre d'Ordres 1791-1794, C. 21.*

(6) Els censos han estat criticats per diversos autors, pel que fa al de Floridablanca vegeu Moreno, A., Eijido, C., Pérez, P., "El censo de Floridablanca en Cataluña. Un chequeo" a *Pedraza*. *Revista d'Història Moderna*, 84, 1988, pàg. 163-184.

(7) AMG. "Llibre d'Ordres", 1791-1794, C. 21.

(8) Ferrer i Alos, Ll., *Els orígens de la industrialització a la Catalunya central*, Barcelona, 1986.

(Il·lustració: Pont que travessava la Tordera del camí que anava a França. Una punta al terme de Santa M. de Palautordera i l'altra a Sant Celoni.)

ves es trobin en aquell sector. En aquest sentit sembla clar el procés de concentració de la propietat que es produí durant el segle i que va tenir com a conseqüència a la disminució dels propietaris i el fort augment dels jornalers, potser sobrevalorat pel cens de 1787. Aquesta polarització explicaria l'aparició de conflictes en el camp vallesà per part dels petits pagesos rabassaires el 1793⁽⁹⁾.

L'ACTIVITAT COMERCIAL

Tot i que el creixement de la població i de la producció agrícola i manufacturera van ser fonamentals per a l'expansió econòmica de la Catalunya del segle XVIII, és prou conegut com la dinamització de l'activitat comercial amb Europa i sobretot amb Amèrica, primer indirectament mitjançant les companyies privilegiades i a partir de 1778

lliurement, fou el principal motor de llençament vers la industrialització del segle XIX, encara que ha estat un tema debatut⁽¹⁰⁾. Per aquest motiu és important d'escatir quin fou en aquell període el paper del comerç interior a nivell local, comarcal i intercomarcal, en aquest cas tenint present el caràcter essencialment mercantívol de Granollers⁽¹¹⁾.

La dedicació al comerç

La manca d'estudis sobre els sacramentaris de les parròquies, en concret els de matrimonis, no ens permet aprofundir sobre la composició socio-professional de la població vallesana i ens hem de limitar a la informació que prové dels censos. Pel que fa a Granollers, que és d'on disposem de més informació, sobta el poc nombre de persones de què figura la seva dedicació al comerç, de manera que el 1787 no apareix cap "mercader", quan en canvi se'n registraven 14 a Cardedeu i 7 a Sant Celoni. No cal dir que estem davant d'una mostra més de la imprecisió terminològica d'aquells recomptes, alhora que la comercialització podia

(9) Vilà, P., *Op. cit.*, vol. III, p. 573.

(10) Estal de la qüestió a Garcia-Boquero, A., "La indústria algodonera catalana i el llibre comerç. Una reconsideració", a *Manuscrits*, 9, 1991, pàg. 13-40.

(11) Vegau com a treball de síntesi, Terradas, M.E., Garcia, M.R., Barbany, C., "Organització i desenvolupament de l'activitat mercantil entorn al mercat de Granollers entre els segles XI i XVIII", a *Lauro*, 1, 1990, pàg. 12-15.

estar encara estretament lligada als mateixos productors, fossin artesans agremiats o pagesos.

La confirmació que Granollers mantenia una important activitat comercial ve de la mà dels viatgers, en aquest cas la descripció que en fa Zamora quan defineix la vila pel seu mercat i les fires (la de Sant Joan i la de Pasqua Granada) i diu que es comercialitza bestiar, aus i també gra, tot i que havia baixat en relació a temps anteriors⁽¹²⁾.

Relacions comercials

L'àrea d'incidència del mercat de Granollers no va variar respecte a períodes anteriors. Del Vallès mateix, el Moianès, el Barcelonès i el Maresme venien i hi anaven la major part de productes i mercaders, encara que la zona de marina va esdevenir segurament la via principal.

Si bé el comerç dins de la mateixa comarca i entorn dels mercats no es va modificar massa, altra cosa serien les relacions intercomarcals. Seguint l'informe fet pel mateix Francisco de Zamora sobre els principals camins cita especialment els que unien el Vallès i el Maresme: el de Parpers i el de Font de Cera, a part del que anava des de Sant Celoni per Vallgorguina fins a Arenys de Mar⁽¹³⁾.

La construcció de la carretera de Parpers fou sol·licitada el 1769, argumentant la necessitat de facilitar el transport de fusta per a les drassanes reials de Mataró i també pel cànem que es dirigia cap al Maresme, i al final de la dècada dels 80 ja hi havia les dues tercers parts fetes tot i que els traginers ja hi passaven. El camí cap a Alella per Font de Cera es proposa que s'eixampli ja que hi sortien del Vallès cànem, blat, oli i altres productes, i es dirigien cap a l'interior els vins de marina i "frutos que se desembarquen", alhora que es trobava amb el camí Ral que anava a França i amb el que per la muntanya anava cap a Vic i Olot. La connexió amb la costa es feia també per Vallgorguina, per on es portava la fusta del Montseny cap a les drassanes d'Arenys de Mar, i pel que des de Cardedeu passava per Dosrius.

La preocupació per la construcció i pel manteniment d'aquestes vies comercials que unien la costa i el pre-litoral es manifestava sobretot a Mataró, ciutat que va tenir un fort desenvolupament econòmic durant el segle XVIII⁽¹⁴⁾. Però la vinculació entre una i altra banda de la carena litoral també es feia ben palesa a Granollers on els

preus dels productes de què l'Ajuntament tenia el monopoli de la comercialització (l'oli, el moltó, el crestat i l'ovella) es fixaven segons els preus vigents a Mataró⁽¹⁵⁾.

Tot i que les rutes esmentades fossin les que durant el segle XVIII registressin una major activitat, tampoc no es poden oblidar la de Barcelona, la de Vic o la de Sabadell i Terrassa, camins que es descriuen igualment a l'informe citat.

El volum transaccionat

Quantificar l'activitat comercial resulta impossible per la manca d'informació, però cerquem l'aproximació a la seva tendència a partir de l'evolució dels drets que sobre transaccions imposava l'administració municipal. Per altra banda, es fa avinent que els drets d'entrada i de compravenda, sobretot en dia de mercat, continuaven sent la primera font d'ingressos de la hisenda municipal a finals del segle XVIII, no notant-se així els efectes de l'anomenat "reformisme" borbònic⁽¹⁶⁾.

Entre els diferents drets que l'ajuntament de Granollers cobrava sobre els intercanvis, el més rendible era l'anomenat del "Set impostos" sobre el bestiar de llana, els porcs i les verdures. Les llacunes de la documentació ens impedeixen de conèixer la seva evolució durant el segle i per això fem només tres observacions: el 1684 dona 500 lliures, el 1775 en donà 1140 i el 1794 va rendir 2350 lliures. Tenint en compte que l'esmentat dret s'arrendava i que no hi ha una sèrie completa la conclusió és forçosament dèbil, però en qualsevol cas es reflecteix un creixement important entre aquell moment no massa bo de final del segle XVII i el valor de final del XVIII.

L'increment del consum i l'augment de la producció agrària possibilitaven una major activitat comercial, que es veuria incentivada per la participació en el desenvolupament mercantil de la zona litoral i molt especialment de l'àrea matornina.

(12) Zamora, F. de, *Diario de los viajes hechos en Cataluña (1787-1790)*, edit. per Boixareu, R., Barcelona, 1973.

(14) Malas i Ribalta, P., *Societat i poder polític a Mataró 1718-1808*, Mataró, 1973. També Uvet, J., *La Matricula de Mar i la província de Marina de Mataró al segle XVIII*, Mataró, 1979.

(15) AMG. *L'ebre Manual*, 1793-1797, C. 21. Així figura a les tabes d'arrendaments de 1794.

(16) Vegeu sobre aquest tema DANTÍ i RIU, J., *Tena i població al Vallès Oriental. Època Moderna*, Sta. Eulàdia de Ronçana, 1988. I per al segle XVIII, DANTÍ i RIU, J., BARBANY i CIURANS, C., "La hisenda municipal a Catalunya al davant del segle XVIII: la ciutat de Granollers del 1774 a 1793", a *Pedrolbes*, 8-II, 1988, pàg. 65-74.